

BIJDRAGE

EDI CLIJSTERS

VOLKSUNIE/VLAAMSE DEMOKRATEN 1965: VAN ‘VURIG BEGEERDE EENDRACHT’ NAAR ‘MISDADIGE BROEDERSTRIJD’.

DEEL 2

In de aanloop naar de Belgische parlementsverkiezingen van 1965 werden pogingen ondernomen om rond de Volksunie een verkiezingsbondgenootschap tot stand te brengen met prominente figuren uit de niet-partijpolitieke Vlaamse beweging. De eerste gesprekken, in het voorjaar van 1964, leidden niet tot een resultaat voor heel Vlaanderen. In de herfst bleek een 'tweede ronde', specifiek gericht op Vlaams-Brabant, nog minder in staat het wederzijds wantrouwen te overwinnen tussen 'verkrampte' nationalisten en mensen voor wie Vlaamse ontvoogding ook sociaaleconomische democratie impliceerde.

In de Volksunie spitste zich vanaf eind oktober 1964 de tegenstelling duidelijk toe: enerzijds rond een eventuele frontvorming en wat daarvan te verwachten dan wel te vrezen viel, anderzijds rond de figuur van kamerlid Deconinck, die in het hoofdbestuur steeds meer werd gezien als een 'onderzeeër' van de zo gevreesde Vlaamse Demokraten. Voorzitter Van der Elst, bij vriend en vijand bekend om zijn doorgaans aarzelande of ronduit passieve houding, kon onmogelijk nog langer buiten dat conflict blijven.

Hij kreeg in die periode ettelijke brieven van verontruste leden of sympathisanten, en getroostte zich de moeite op enkele daarvan te antwoorden. In één brief ging hij resoluut in de aanval tegen Deconinck, allicht omdat bestemming Lode De Smedt, VU-er sinds 1956, een militant aanhanger van Deconinck was geworden.

Het was toch, aldus Van der Elst, *“een publiek geheim”* dat Deconinck meteen nadat hij in 1961 was verkozen *“probeerde mij een voetje te lichten en mijn plaats als voorzitter van de partij in te nemen”*. Dat er tweespalt heerste in het arrondissement Brussel erkende Van der Elst, maar hij schreef dat toe aan het feit dat Deconinck systematisch *“mannen van het eerste uur”* had *“gelikwideerd”*.⁷⁸

De partijvoorzitter moest zich nu laten gelden. Hij wist zich in het hoofdbestuur zonder twijfel gesteund door een duidelijke meerderheid. Het arrondissement Oostende-Diksmuide-Veurne en aansluitend het West-Vlaams provinciaal VU-bestuur waren eind oktober in een brief aan de voorzitter al van leer getrokken tegen de pogingen om de VU te laten opgaan in een *“uiterst-links”* front. En in november werd vanuit Aalst een brief bezorgd, ondertekend door minstens twintig leden van het hoofdbestuur, waarin onomwonden werd geëist dat de ‘minderheid’ zich voortaan zou neerleggen (eventueel op straffe van uitsluiting) bij wat door de meerderheid in het hoofdbestuur was beslist.⁷⁹

Daarop schreef Van der Elst twee interne nota's waarin hij evenmin terughoudend bleef. Een memorandum van 4,5 bladzijden moest de kaderleden van de partij informeren over (zijn visie op) de achtergronden van de moeilijkheden rond de frontvorming. En een tien pagina's tellend *“strikt vertrouwelijk memorandum”* voor de contactcommissie (Babylon, Ballet, Schiltz) bevatte nog uitvoeriger Van der Elsts kijk op achtergronden en beweegredenen, en gaf de commissie tevens expliciete *“richtlijnen voor de besprekingen”* mee.⁸⁰

Het langere *“strikt vertrouwelijke memorandum”* voor de onderhandelaars hernam in grote delen het kortere voor de partijkaders. Het begon met een uitvoerige terugblik

- > Staf Verrept, drijvende kracht in de niet-partijpolitieke Vlaamse beweging in Brabant, wou desnoods *“alleen marcheren”* indien de VU-partijleiding zou toegeven aan de rechtse chantage. [ADV, VFFY 10/49]

— 78 ADVN, AC164, D8946: Lode Desmedt aan F. Van der Elst, 15 november 1964 en antwoord Van der Elst, 18 november 1964. Met de recurrente vrees van Van der Elst voor *“putschen”* zouden zelfs Jorissen en Van der Paal af te rekenen krijgen. Verslagen van het hoofdbestuur in de allereerste jaren 'zestig zijn daarover leerrijk; sommige anekdotes niet minder. In het VU-HB van 6 januari 1962 bijvoorbeeld, moest voorzitter Van der Elst dreigen zijn mandaat neer te leggen; en een jaar later (VU-HB 12 januari 1963) wierp R. Van der Paal Van der Elst (in een felle discussie over diens verhouding tot W. Jorissen) voor de voeten dat hij bij een stemming zelfs geen 2/3 van het HB achter zich zou krijgen.

79 ADVN, AC164, D8947: Brief arrondissementsbestuur Oostende-Veurne-Diksmuide, 28 oktober 1964 en brief Jan Van den Berghe, Aalst, ongedateerd maar vrijwel zeker na 7 november 1964.

80 ADVN, AC164, D8946: Beide memoranda ongedateerd maar hoogstwaarschijnlijk gelijktijdig met of onmiddellijk na het hoofdbestuur van 14 november.

NAME TAG

komitee

Bedevaart n
Graven van der

op wat advocaat Van der Elst de *“retroakten”* noemde, en waarin hij meteen algemeen partijsecretaris Jorissen en kamerlid Deconinck aanduidde als leiders van een minderheidsgroep die *“meer en meer uiting gaf aan sterke linkse simpatieën vooral voor de MPW”*. Ook in dit stuk maakte Van der Elst gewag van *“de groep Grammens-Verrept”* zonder Coppieters (noch Roosens) te vermelden. En ook nu ontwaarde hij in amendementen op de kongresbesluiten *“een bepaalde taktiek”* om die *“zoveel mogelijk af te stemmen op het programma van de uiterst-links georiënteerde en door kommunisten genoyauteerde MPW”*. Ook de aanval op zijn persoon (lees: de kritiek van Verrept op zijn uitspraak over Zuid-Afrika) bracht hij ter sprake. Daarenboven verwees hij nu naar nog een andere putsch-poging dan die waarover hij aan De Smedt schreef.⁸¹

Vervolgens herhaalde Van der Elst zijn versie over de eerste toenaderingspoging, maar nu met de toevoeging dat Jorissen *“op voorhand ingelicht bleek”*. Bovendien ging de partijvoorzitter uitvoerig in op het feit dat Coppieters achterdochtig geworden was en zich helemaal niet kon vinden in de opvattingen van ‘de groep’ waartegen hij trouwens *“sedertdien herhaaldelijk gewaarschuwd”* had. Na de gemeenteraadsverkiezingen hadden Deconinck en de zijnen nog duidelijker laten blijken waar zij op aanstuurden: de Volksunie moest verdwijnen om plaats te maken voor *“een nieuwe partij onder een nieuwe leiding”*.

Althans: zo interpreteerde Van der Elst wat buitenstaander Grammens na die verkiezingen in *De Nieuwe* had geschreven over de keuze die de VU moest maken. Voor de zo noodzakelijke Vlaamse machtsvorming bestonden theoretisch twee mogelijkheden, aldus Grammens: voldoende Vlaams gewicht inbrengen in de traditionele partijen, of een resolute vereniging van alle Vlaamse krachten in één politiek verband, een breed front dat dan *“onder een nieuwe leiding en met een eigen dynamiek”* door een overweldigend electoraal succes de wagen aan het rollen zou brengen, iets wat de Volksunie alléén nooit zou kunnen.⁸² Dat was geen *“misverstand”* maar een *“stelselmatig gevolgde en verkondigde politiek”*, aldus Van der Elst, en dat verklaarde het *“zeer groot wantrouwen”* dat bij hoofdbestuur en partijkader bestond.

Hierop volgden ‘voorafgaande beschouwingen’ die onder meer een felle persoonlijke aanval op Verrept inhielden, en een schets van de *“rampspoedige”* toestand in het arrondissement Brussel (waarvoor opnieuw ook Jorissen de schuld kreeg) waar reëel ge-

---

81 Volgens deze nota was in januari 1964 *“Rudi Van der Paal uitgenodigd op een samenkomst te Brussel, waar Mark Grammens, in het bijzijn van Deconinck en Jorissen, zijn medewerking vroeg voor een putch [sic], die er moest toe leiden de meeste huidige gekozenen van de Volksunie te likwideren”*. Vermoedelijk heeft Ballet, die het reilen en zeilen in Antwerpen beter kende dan Van der Elst, die aantijging ontzenuwd. Want ze werd door geen enkele VU-betrokkene ooit gebruikt toen de openlijke oorlog tegen Deconinck en de Vlaamse Demokraten eenmaal was losgebarsten, noch toen een decennium later de VU andermaal door een zwaar intern conflict werd geteisterd. Zie in dit verband ook noot 78.

82 “Nu: de keuze” in: *De Nieuwe*, 16 oktober 1964.

vaar voor een scheuring bleef bestaan en *"ongeveer de helft van de arrondissementsraad scherp vijandig"* stond tegenover Deconinck en zijn aanpak. Over de reële draagwijdte van de 'verruiming' was de partijvoorzitter ook bijzonder schamper: als stemmentrekkers waren de namen van Roosens, Verrept en later Bourgeois *"waardeloos"*. Want radicale Vlaamse kiezers zouden nu sowieso voor de VU kiezen; voor wie nog twijfelde, bestond zeker in het Brusselse toch geen alternatief. Om nieuwe kiezers over de brug te halen, zou iemand als Gerard Van Wijnendaele, toenmalig burgemeester van Asse, *"waardevoller"* zijn. Maar aangezien de *"aspirant-kandidaten"* alle verkiesbare plaatsen opeisten, moest die mogelijkheid worden afgeschreven. Het ongeduld van de aspiranten had daarentegen de stille, moeizame spanningen voor een *"werkelijke verruiming ... fel bemoeilijkt zo niet onmogelijk gemaakt"*.

In dat verband veroorloofde Van der Elst zich een indiscretie over de *"afpraak met Coppieters"*, die een bijzonder licht wierp op wat hij iets hoger had geschreven over diens gewijzigde houding tegenover 'de groep'. Coppieters zou nog zoveel mogelijk als spreker overal in Vlaanderen optreden op niet-Volksunie-vergaderingen, en vervolgens zou zijn kandidatuur voor de VU *"bekend gemaakt worden op het best geschikt tijdstip"*. En na nog een sneer naar *"de heren Deconinck-Jorissen"* schakelde het memorandum over naar expliciete *"Richtlijnen voor de besprekingen"*.

Daarin werd allereerst *"uitdrukkelijk gewaarschuwd tegen dubbelzinnigheid"*. Want de *"zelfstandigheid"* en *"eigen visie"* waaraan de groep vasthield, zou ook op andere terreinen dan het sociaaleconomische *"spoedig tot uiting komen"*. Van der Elst waarschuwde *"ten scherpste tegen het ontwijken van de moeilijkheden"*: van *"de heren"* mocht worden gevraagd dat zij eindelijk klare taal zouden spreken. *"De delikate punten moeten niet doodgezwegen worden, uit gemakzucht of om toch maar een overeenkomst te bereiken"*; dat zou de problemen alleen maar *"uitstellen en tevens vergroten"*. Want *"deze groep ... moet er van verdacht worden iets gans anders te bewerkstelligen: grondige verdeeldheid te zaaien in de Vlaamse rangen"*; terwijl juist *"de primauteit van het nationale uiterst belangrijk is voor een Vlaams-nationale partij zoals de Volksunie"*.

Daarom was *"de formule van een 'verkiezingskoalitie' reeds onaanvaardbaar omdat deze insluit een tijdelijk akkoord tussen twee evenwaardige partners"*. Dat de Vlaamse Democraten zich als groep organiseerden, achtte Van der Elst *"het tegendeel van het zoeken naar toenadering"*. Voor een overeenkomst zag hij als *"onontbeerlijke voorwaarden"*: *"een gemeenschappelijk programma"*, *"het aanvaarden van de meerderheidsbeslissingen in de schoot van de parlamentsfractie"* en het verzaken aan de vrijheid om eigen, afwijkende standpunten te verdedigen, *"het verzaken aan een groepsvorming buiten de Volksunie"*, en het beperken van de aanspraken op verkiesbare plaatsen tot *"wat redelijk is!"*.⁸³ Dat was in zijn

— 83 Hier dient een merkwaardige parallel te worden aangestipt tussen wat de Vlaamse Democraten inzake autonomie vroegen in 1965 en de eisen die de VU in 1958 had gesteld in verkennde (en vruchteloze) gesprekken met de CVP in de aanloop naar de 'schoolstrijd-verkiezingen'. Zie: ADVN, AC164, D8962: interview van F. Van der Elst door L. Bosman, Brussel, 10 februari 1986.

ogen duidelijk minder dan wat “naar het schijnt” de groep vroeg, namelijk: de eerste plaats op de senaatslijst en de tweede op de kamerlijst te Brussel. Tot slot wijdde Van der Elst een laatste pagina, met “voorbeelden van mogelijke conflicten”, haast uitsluitend aan de kritiek van Verrept op het Zuid-Afrikaanse apartheidbeleid.

De jongste van de drie ‘commissieleden’, Babylon, beantwoordde de ‘richtlijnen’ haast per kerende. Hij las in het memo “een tamelijk groot wantrouwen”, gaf zijn voorzitter op enkele punten gelijk, maar stelde ook uitdrukkelijk “dat de verruiming slechts tot stand kan komen als Uzelf ze voor het hoofdbestuur verdedigt”.⁸⁴

Babylon was niet de enige die reageerde. Jorissen stuurde op 8 december “een paar bedenkingen over de Vlaamse frontvorming” rond “om de gegevens daaromtrent te vervolledigen”. Hij rekende voor dat de VU op eigen kracht 9 tot 14 zetels kon behalen, maar met frontlijsten in alle provincies nog “circa vijf zetels” meer. “Zelfs zo die zetels gedeeltelijk naar nieuwe mensen zullen gaan moeten we ze hen liever gunnen dan de kleurpartijen” argumenteerde hij, want zo kon de (en vooral: zijn) ambitie verwezenlijkt worden om in Vlaanderen de derde grootste partij te worden. Voor “schaduwzijden” bleef Jorissen niet blind: natuurlijk waren waarborgen nodig dat via die operatie geen tweede partij zou ontstaan. Maar hij zag “niet meer redenen tot wantrouwen van de nieuwe krachten als dat er zijn tot wantrouwen in de Volksunie zelf”.⁸⁵

Nu de gemoederen gelucht waren, was het wachten op het verslag van de eerste besprekingen. Op het hoofdbestuur van 12 december werd aan de frontvorming in Brabant weinig aandacht besteed, en op dat van 23 december verklaarde Babylon dat Schiltz over de besprekingen een verslag zou rondsturen dat dan begin januari kon besproken worden.⁸⁶

Zo kon de partij op zondag 20 december met een groots banket haar tiende verjaardag vieren in relatieve ‘peis en vree’, nadat (om zeker te spelen?) Rudi Van der Paal, medestichter en Antwerpse ‘sterke man’ van de VU, voordien aan alle hoofdbestuurleden een rondschriften had gericht waarin hij de wens uitsprak dat bij die gelegenheid “niemand de gemeenheid zou begaan innerlijke partijtwisten te behandelen”.⁸⁷ Als eregasten werden door alle media Maurits Coppieters en Jules Coussens opgemerkt, van wie nu – tenminste informeel – duidelijk was dat zij respectievelijk in Sint-Niklaas een verruimde VU-lijst en in Kortrijk een kartellijst zouden trekken. Maar terwijl in Antwerpen werd gefeest, werd in Brussel de fronde voorbereid.

—— 84 ADVN, AC164, D8947: Mik Babylon aan Frans Van der Elst, 28 november 1964; onderstrepingen in het origineel.

85 ADVN, AC164, D8947: Bedenkingen rond de Vlaamse Frontvorming (Wim Jorissen), 8 december 1964.

86 ADVN, AC164, D8933: HB-VU, 23 december 1964.

87 ADVN, AC164, D10864: Rudi Van der Paal, 14 december 1964.

Ondanks de fel omstreden start in oktober 1964 (zie eerste aflevering) waren rond de jaarwisseling inderdaad al ettelijke officiële en officieuze gesprekken gevoerd, die nu onmiskenbare vooruitgang te zien gaven. Zelfs van de formele gesprekken werden echter geen verslagen of zelfs maar persoonlijke notities gevonden. Wel redigeerde Hugo Schiltz nog in december over de stand van zaken een rapport dat hij zowel aan de Vlaamse Demokraten als aan het VU-hoofdbestuur bezorgde.⁸⁸

Als “*vertrekpunt*”, aldus dat rapport, gold de “*bijzondere situatie in het Brabantse*”, en de bedenking dat “*de groep R.V.B.*” (Antoon Roosens, Staf Verrept, Roger Bourgeois) de grootste kans maakte om kiezers uit de Christelijke Volkspartij (CVP) en de Belgische Socialistische Partij (BSP) aan te trekken via een formule van “*brede samenwerking met en rond de VU*”, niet door “*publieke toetreding*”. Maar “*gelet op de innerlijke groei van de VU naar een resoluut eigentijdse en sociaal vooruitstrevende politiek*” moest een samenwerking alleszins worden geplaattst “*in het perspectief van een oprechte groei naar de VU toe, die uiteindelijk moet leiden tot een volledige aansluiting*”.

In die zin werden volgens rapporteur Schiltz volgende punten “*als evident aanvaard*”: (a) “*dat eventuele verkozenen behorende tot de groep zich volledig inschakelen in de parlementaire VU-frakties ... waar in alle belangrijke zaken meerderheidsbeslissingen als bindend gelden*” ...; (b) “*deze solidariteit niet kon beperkt blijven tot het optreden in het parlement ... (maar) ook in het optreden naar buiten*” en dat dus iedereen zich zou onthouden van stellingnamen ... die “*een oorzaak zouden kunnen uitmaken van verdeeldheid*” ...; (c) “*dat er niet gestreefd wordt naar afzonderlijke groepsvorming in of buiten de VU*”, waarbij formeel werd bevestigd “*dat de memoranda van februari en maart II. als voorbijgestreefd moeten beschouwd worden*” – een verklaring die “*door de afgevaardigden van de VU als zeer belangrijk werd beschouwd*”; (d) dat de samenwerking dus niet zomaar een “*bondgenootschap, coalitie of federatie van de VU en andere groepen*” zou zijn maar een “*individuele samenwerking van actieve elementen met en in de VU*” en dat de meest opportune wijze waarop dit aan het publiek zou worden voorgesteld “*voorlopig in het midden gelaten*” werd.

Met betrekking tot het programma bevestigden “*de heren R.V.B. dat zij de kongresbesluiten van Mechelen volledig kunnen onderschrijven ...; het eigenlijke verkiezingsprogramma zou op arrondissementeel vlak opgesteld worden in overleg met en onder uiteindelijke supervisie van het hoofdbestuur van de VU*”. Na het bereiken van “*principiële overeenstemming*” kon dan gezamenlijk worden gezocht naar verdere “*interessante kandidaten*” om aldus toch nog “*de psychologische schok te verwekken die nu gemist werd*”. Als “*secundaire vra-*

—— 88 Het eerste rapport vermeldt als datering “*na de eerste besprekingen met de groep RVB (4 december 1964)*”. Maar op het VU-hoofdbestuur van 12 december was er nog geen sprake van het rapport, en op 23 december werd het beloofd voor de jaarwisseling. R. Bourgeois herinnerde zich dat Schiltz zijn rapport toelichtte in het derde officiële gesprek met de Vlaamse Demokraten, op 15 december (interview van auteur met Roger Bourgeois, Oosterzele, 9 november 2018). Dat zou ook verklaren waarom het antwoord van ‘RVB’ er pas kwam op 4 januari.

gen werd even gesproken" over (a) de benaming van de lijsten ('Vlaams Front' of "gelede benaming") en (b) de frontvorming in het arrondissement Leuven.⁸⁹

Die tekst was duidelijk én hoopgevend. In het derde officiële gesprek (op 15 december 1964) van de VU-contactcommissie met de Vlaamse Democraten lichtte Schiltz zijn rapport nog eens toe. Vermoedelijk werden daar reeds door de VD-gesprekspartners enige bedenkingen geuit, en wellicht wachtte Schiltz daarom toen nog even met het voorleggen van zijn rapport aan het hoofdbestuur.

Uiteindelijk zouden de Vlaamse Democraten hem pas op 4 januari 1965 hun tamelijk afwijkende visie op de zaken toesturen. Hoewel zij Schiltz' rapport wel een correcte weergave van de gesprekken vonden, wensten zij toch "*misverstanden te vermijden*" en voegden ze daarom bemerkingen toe én een eigen 'voorstel van akkoord'. Zij verzochten Schiltz uitdrukkelijk hun teksten samen met zijn rapport aan het hoofdbestuur voor te leggen.

Hun 'bemerkingen' en 'voorstel' draaiden in essentie rond de autonomie die hun verkozenen zouden hebben. De integratie in de VU was voor hen zeker geen automatisme maar zou afhangen van de 'voorstrevende' evolutie van de VU; en de samenwerking in de fractie moest worden vastgelegd in een statuut dat ook aanvaardbaar was voor de verkozenen die niet tot de VU behoorden. Alleen was die autonomie precies wat de conservatieven in de VU-partijleiding vreesden en waarop trouwens in het voorjaar van 1964 de eerste gesprekken waren afgesprongen. M.a.w.: de "*dubbelzinnigheid*" waarvoor partijvoorzitter Frans Van der Elst zijn gezanten (in een vertrouwelijk memorandum eind november) had gewaarschuwd, was zeker niet helemaal weggewerkt.

Vandaar allicht dat Schiltz bij de bespreking van zijn rapport (op het eerste hoofdbestuur van 1965, op 9 januari) wel in eerder algemene termen enkele bedenkingen van de Vlaamse Democraten te berde bracht, maar niét hun teksten voorlegde. En commissielid Hendrik Ballet zweeg wijselijk over de dreigementen van (de geëxcluseerde jezuïet) Marcel Brauns, zelfs toen VU-ondervoorzitter Leo Wouters nog eens uitdrukkelijk het gevaar van een scheuring opriep.⁹⁰

Eind december 1964 had Brauns inderdaad (in gezelschap van enkele getrouwen) een gesprek gehad met Ballet, waarop hij daags nadien nog eens terugkwam in een bittere brief. Brauns had toen onomwonden verklaard dat men geen vertrouwen meer had in de voorzitter noch in het hoofdbestuur, en dat "*het opnemen van de 'progressisten' op verkiesbare plaatsen een dissidentie in het arrondissement Brussel zal veroorzaken*".⁹¹ Dat die

⁸⁹ ADVN, AC164, D8946: Rapport 'Schiltz, 4 december 1964.

⁹⁰ ADVN, AC164, D8933: HB-VU, 9 januari 1965.

⁹¹ ADVN, AC278 – archief M. Brauns, D11002: Brief Marcel Brauns aan Hendrik Ballet, 30 december 1964.

^ Voor Leo Wouters, VU-ondervoorzitter en vooroorlogs Vlaams-nationalistisch politicus, mocht aan de principes van het Vlaams-nationalisme onder geen beding worden getornd.
[Collectie Johan Laeremans]

'waarschuwing' geen loos dreigement was, zou onmiddellijk na de bijeenkomst van het VU-hoofdbestuur blijken.

5. FRONTVORMING TEGEN FRONTVORMING

Op zijn eerste vergadering in 1965 coöpteerde het VU-hoofdbestuur Maurits Coppieters "bij handgeklap". Vervolgens bracht Schiltz uitvoerig verslag uit over de contacten met "de heren Bourgeois, Roosens en Verrept".⁹² Hij herhaalde als belangrijkste argumenten voor een frontvorming; "de noodzaak van een federale hervorming, die primeert op andere bekommernissen" en "de speciale toestand in Brussel, waar de massa zeer gevoelig is voor de taalproblemen", en waar "in CVP-kringen en ook bij de BSP wantrouwen heerst tegenover de hogere partijleiding".

Hij erkende ook dat integratie in de VU nog vóór de verkiezingen contraproductief zou zijn "om propagandistische redenen". Op een vraag van Wouters antwoordde hij dat het niet de taak van de commissie was om conclusies te trekken, maar dat men een "gunstige indruk" had opgedaan. Dat werd met name bevestigd door Ballet, die erkende dat hij aanvankelijk zeer wantrouwig was, maar nu "volkomen van mening veranderd".

Daarentegen herhaalde Wouters zijn stellingen dat de VU 'als zodanig' in alle Vlaamse arrondissementen moest opkomen, dat het hele probleem er in feite een was van "tegenstellingen in de top van de partij", en dat 'de groep' wel degelijk een nieuwe partij wou vormen. Van zijn kant bevestigde voorzitter Van der Elst dat de VU in elk arrondissement zou opkomen, maar dat het ook onder een dubbele naam kon. In de loop van de discussies toonde Wouters zich ook erg kritisch over de 'gesprekscommissie' en sprak hij de vrees uit dat Daniel Deconinck nu "zijn slag zou thuishalen". Hij was er van overtuigd dat het dan in Brussel tot een splitsing zou komen.

Uiteindelijk nam op voorstel van Van der Elst het hoofdbestuur - met 31 stemmen voor, 8 tegen bij 2 onthoudingen - een motie aan waarin het principe van een verkiezingsbondgenootschap werd goedgekeurd "op basis van de beschouwingen en beginzelen vervat in het door de kommissie opgestelde rapport en mits de formele onderschrijving hiervan". Daarnaast gaf de motie aan Anciaux, Deconinck en Schiltz de opdracht "in overleg met de partners een voorstel van praktische realisatie op verkiezingsvlak uit te werken en ter goedkeuring voor te leggen aan de arrondissementele organen en het hoofdbestuur".⁹³

Op 12 januari 1965 bracht *Gazet van Antwerpen* als enige krant het nieuws dat de VU het bondgenootschap had goedgekeurd, maar zonder daarbij het voorwaardelijke karakter te vermelden. De Vlaamse Democraten schreven daarentegen wél dat het om

— 92 ADVN, AC164, D8933: HB-VU, 9 januari 1965. De "heren ...": Schiltz gebruikte evenals voorzitter Van der Elst en andere bestuursleden altijd 'de heren...' of hooguit 'de groep', nooit 'Vlaamse Democraten'.

93 ADVN, AC164, D8933: HB-VU, 9 januari 1965.

een “*principiële*” goedkeuring ging, toen zij opriepen voor een informatie- en werkvergadering op 15 januari. Op die bijeenkomst pleitte onder meer Roger Bourgeois ervoor om “*uiterste goodwill*” aan de dag te leggen, omdat “*objectief*” de bundeling van alle radicale Vlaamse krachten nodig was en “*subjectief*” de brede Vlaamse opinie “*ons zeer scherp zou afkeuren*” ingeval zij de indruk kreeg dat de Vlaamse Demokraten de verdeeldheid in de hand zouden werken. Hij waarschuwde echter ook dat – indien de VU-partijleiding niet hun meest essentiële bedenkingen betreffende hun autonomie zou aanvaarden – de Vlaamse Demokraten dan voor een “*zeer zware beslissing*” zouden staan: ofwel afzonderlijk opkomen bij de verkiezingen in mei ofwel helemaal niet.⁹⁴

Bourgeois’ pleidooi én waarschuwing hingen niet in het ijle; want tussen “*principiële goedkeuring*” en “*praktische uitwerking*” bleek nog wel enige afstand te overbruggen. Het rapport met ‘beschouwingen en beginselen’ dat de Vlaamse Demokraten formeel moesten onderschrijven als basis voor de samenwerking (eigenlijk: als voorwaarde voor de goedkeuring door het VU-hoofdbestuur) zag er namelijk wel anders uit dan het oorspronkelijke memorandum dat Schiltz in december had voorgelegd.

Het memorandum van december was de weergave van gesprekken; het “*waarborgenverslag*” dat Schiltz in januari (na de vergadering van het hoofdbestuur) aan de Vlaamse Demokraten bezorgde beklemtoonde veel explicieter dat het verkiezingsprogramma en later de houding van de fractie in beslissende mate zouden bepaald worden door het VU-hoofdbestuur.⁹⁵

Het verwerkte de bedenkingen die in het hoofdbestuur waren opgeworpen m.b.t. de primauteit van “*het nationale*”, maar hernam ook elementen die door de Vlaamse Demokraten in hun nota van begin januari in vraag waren gesteld m.b.t. de onderschikking aan het VU-partijbestuur. In hun antwoord op die tweede nota kaatsten de Vlaamse Demokraten de bal gewoon terug. Zij verklaarden zich bereid het ‘rapport’ te onderschrijven, maar wensten “*voor de goede orde*” dat de Volksunie “*tegelijkertijd*” het ‘ontwerp-akkoord’ zou ondertekenen dat zij op 4 januari aan de toenmalige contact-

— 94 *Gazet van Antwerpen*, 12 januari 1965. Handgeschreven nota van R. Bourgeois voor interventie op VD-vergadering 15 januari 1965, nu toegevoegd aan archief R. Bourgeois, ADVN, AC214 – archief R. Bourgeois, D16787(1). In het licht van de latere ontwikkelingen klinken de aangehaalde zinnen nogal onheilspellend. Uit de nota blijkt ook duidelijk dat de Vlaamse Demokraten zich zeker niet zoals de andere, VU-leden van de fractie gebonden wilden voelen door wat het VU-hoofdbestuur besliste.

S. Verrept hield blijkbaar al vroeg rekening met de mogelijkheid dat de Vlaamse Demokraten “*verplicht zouden worden om alleen te marcheren*” (Letterenhuis, B/O/ VV1: Brief Staf Verrept aan Jan Olsen, 4 december 1964).

95 ADVN, AC214, D16787: Brief en memo van H. Schiltz aan de heren Roosens, Verrept, Bourgeois, 15 januari 1965 (Dit memorandum met “*beschouwingen en beginselen*” werd destijds het “*waarborgenverslag*” genoemd. Het was gedateerd op 15 januari maar was in zijn essentie vermoedelijk wel al aan ‘de heren RVB’ meegegeed; dat kan verklaren waarom op de avond van 15 januari werd gepleit voor “*uiterste goodwill*” om een akkoord mogelijk te maken.

commissie hadden toegestuurd.⁹⁶ Van een formeel akkoord op basis van één enkele tekst, ondertekend door beide zijden, was dus nog geen sprake. Zo een formeel akkoord zou er ook nooit komen.

Dat belette de voorstanders van de frontvorming hoegenaamd niet om al aan de slag te gaan. Meteen na hun eigen bijeenkomst (op 15 januari) trokken de Vlaamse Democraten naar een werkvergadering met de VU-Brussel en werden al drie gezamenlijke werkgroepen (ontwerp, organisatie en propaganda, financies) opgericht om de verkiezingscampagne aan te pakken.⁹⁷

Maar ook aan het andere uiterste van het Vlaamse politieke spectrum in Brussel was men niet bij de pakken blijven zitten: na de voorwaardelijke goedkeuring van de frontvorming door de VU-partijleiding en daags na de vergadering van wat nu het Vlaams front moest worden, traden Brauns en zijn *"jonge vrienden"* op 16 januari ook als georganiseerde groep naar buiten. Zij kondigden aan dat in Brussel een *"saneringslijst"* zou worden ingediend *"om de jarenlange ondermijning en uitholling van de Volksunie door niet-nationalisten meteen ongedaan te maken"*, riepen op tot een algemene vergadering voor sympathisanten en begonnen massaal pamfletten te verspreiden.⁹⁸

Op die algemene vergadering van de 'saneerders' (op 23 januari), bijgewoond door een tweehonderdtal mensen, waren ook leden van het hoofdbestuur aanwezig (Karel Dillen, Achiel Van Malderen, Jaak Steegmans), van de Brusselse arrondissementsraad (onder wie Michael Vanthourhout) en van afdelingen buiten Brussel (Antwerpen, Gent, Leuven). Brauns verklaarde daar dat de lijst niet meer zou worden ingetrokken, maar dat hijzelf daarop *"geen verkiesbare plaats"* zou innemen. *"De gewezen pater, aldus nog een krantenverslag, wou ook enkele politieke koppen zien rollen"*. Deconinck moest worden uitgesloten, Jorissen uit zijn functie als algemeen partijsecretaris ontzet, en administratief secretaris Frans Vandenhoute moest worden ontslagen. Daarentegen moest het nationalistische element in het hoofdbestuur worden versterkt door opname van bv. Vanthourhout, Arseen Ryckaert en Brauns. Tevens werd geëist dat het VU-hoofdbestuur de 'saneringslijst' uiterlijk op 15 februari zou erkennen als enige Volksunie-lijst in Brussel.⁹⁹

— 96 ADVN, AC214, D16787: Brief Vlaamse Democraten aan Hugo Schiltz, 23 januari 1965.

97 Privé-archief H. Cuypers: Verslag arrondissementsbestuur VU-Brussel, 15 januari 1965.

98 Privé-archief H. Cuypers: Omzendbrief 17 januari 1965 en pamflet. 'Dierbare jonge vrienden' was de klassieke aanspreking van Brauns tot zijn 'volgelingen'.

99 *Gazet van Antwerpen*, 25 januari 1965. I.v.m. Brauns deden voordien in brede kring geruchten de ronde als zou hij de Leuvense VU-lijst gaan aanvoeren. Arseen Ryckaert werd door de in rechtse hoek 'onverdachte' Jan Emiel Torfs (zeer actief partijlid sinds 1957, die Van der Elst en het hoofdbestuur geregeld, maar ongevraagd, informeerde over de strubbelingen in de Brusselse VU) later omschreven als *"een maanzieke"*. Zie privé-archief H. Cuypers: Brief J.-E. Torfs aan Henk Cuypers, 5 november 1994.

Het dagelijks bestuur van de Volksunie had zich reeds daags na de bekendmaking van de 'saneringslijst' daartegen uitgesproken, maar na die bijeenkomst van 23 januari, waar zelfs leden van het hoofdbestuur prominent aanwezig waren, werd de toon in een nieuwe motie scherper en concreter. Daarnaast werd naar alle bestuursleden van hoog tot laag een "mededeling" verstuurd waarin "drastische maatregelen" werden in het vooruitzicht gesteld tegen alle leden die hun medewerking zouden verlenen "aan initiatieven waarop om het even welke dissidente lijstvorming of zogenaamde saneringslijsten voorgestaan worden".¹⁰⁰

Het wekte geen verbazing dat beide moties meteen door het Brusselse arrondissementsbestuur breed werden verspreid. Tevens werd opgeroepen tot een 'open raadsvergadering' waarop dus niet alleen gemandateerde leden van de arrondissementsraad maar ook andere "werkers" waren uitgenodigd, en waar "de juiste toedracht" van de recente commotie zou worden toegelicht. Toen zich evenwel voor die bijeenkomst ook aanhangers van Brauns aanmeldden, werd hun de toegang geweigerd. Administratief secretaris Vandenhoute, een voorstander van de frontvorming, moest daartoe zelfs de hulp van de politie inroepen, tot grote woede uiteraard van de 'saneerders', die vonden dat het nu hoogtijd werd om "de etterbuil radikaal weg te snijden".¹⁰¹

Andere verontwaardigde brieven aan de partijvoorzitter klaagden over het snel dalende enthousiasme bij leden en sympathisanten, nu de Volksunie vanwege die 'ruzies' steeds meer werd waargenomen als "een partij als een andere", én over het risico dat ook in andere arrondissementen verdeeldheid de kop zou opsteken en demobiliserend werken, zo kort vóór de verkiezingen.¹⁰² Het hoeft geen betoog dat in die brieven vooral – van min of meer beschaafd tot ronduit brutaal – werd uitgehaald naar Deconinck.

Daarop kroop Van der Elst andermaal in zijn pen voor een nota waarin hij "nieuwe feiten" opsomde die zich na de vergadering van het hoofdbestuur van 9 januari hadden voorgedaan, en vooral zijn ergernis luchtte over het feit dat zoveel interne informatie naar de pers doorsijpelde. Hij hekelde ook dat Deconinck en "Roosens-Verrept-Bourgeois" (nu zonder 'heren' ervoor) in gesprekken, bijeenkomsten en publicaties steevast deden alsof alles in kannen en kruiken was en dat zij zo het VU-bestuur voor "voldongen feiten" probeerden te plaatsen. Dat een 'hulde' aan Deconinck op het getouw was gezet zonder overleg met het partijbestuur achtte hij "in de huidige situatie zeer ongepast". Over de 'saneringslijst' repte hij daarentegen met geen syllabe.¹⁰³

— 100 ADVN, AC164, D8947: De eerste motie kwam er op 18, de volgende op 25 januari. Beide werden evenwel slechts in het partijblad gepubliceerd op 30 januari 1965. De omzendbrief was ook gedateerd op 25 januari.

101 ADVN, AC164, D8946: Brief Jaak Steegmans aan Van der Elst, 1 februari 1965.

102 Ter illustratie: ADVN, AC164, D8946: Brief Leo Van de Weghe, VU-arrondissementsvoorzitter Oostende-Veurne-Diksmuide, aan Dagelijks Bestuur VU, 28 januari 1965; en ADVN, AC164, D8947: Brief Jan van Hoof, Asse, aan Van der Elst, 4 februari 1965.

103 ADVN, AC164, D8946: Memo 'Onderhandelingen met de zgn. 'Vlaamse Democraten'

Tegelijk verklaarde hij in Mechelen (na een uiteenzetting voor de 'Kontaktklub' aldaar) dat de VU-partijleiding had "*ingestemd met de oprichting van een zogenaamd [sic] Vlaams front in het arrondissement Brussel en met de indiening van gemeenschappelijke lijsten, waarop kandidaten van de partij opkomen naast personen die geen partijlid zijn*".¹⁰⁴ Die uitlating veroorzaakte kennelijk nogal wat interne opschudding, want meteen daarna voelde Van der Elst zich verplicht in een nota aan de leden van het hoofdbestuur te verduidelijken dat zijn antwoord op een vraag "*niet de inhoud of de draagwijdte had*" die de pers eraan had gegeven, want dat de definitieve beslissing over het bondgenootschap "*zoals ieder van u wel weet, nog moet genomen worden*". In diezelfde nota informeerde hij het hoofdbestuur ook dat hij in akkoord met de meerderheid van de leden van de beheerraad van de vzw Volksunie had besloten administratief secretaris Vandenhoute te ontslaan, en dat het hoofdbestuur zich over deze maatregel zou kunnen uitspreken op de eerstvolgende vergadering. Die vergadering zou trouwens "*zeer belangrijke beslissingen moeten nemen*".¹⁰⁵

Die informatie kwam niets te vroeg, en de formulering was niet zonder belang. Want Van der Elst had diezelfde dag reeds – vergezeld door enkele andere VU-kopstukken en een kleine schare 'Volksunie-militanten' die uit Antwerpen waren afgezakt – aan Vandenhoute diens ontslag betekend. Die ingreep was geen "*inval*" en gebeurde niet "*manu militari*" (zoals respectievelijk *Het Laatste Nieuws* en *De Standaard* schreven) maar het secretariaat werd nadien wel door de Antwerpse militanten bezet gehouden "*om te beletten dat documenten zouden verdwijnen*".¹⁰⁶

Dat de gemoederen in de Volksunie – en in het Brusselse ook rechts en links daarvan – verhit geraakten, was nu wel duidelijk. De aanhangers van de frontvorming hadden op vrijdag 5 februari vergaderd, de aanhangers van de sanering op zaterdag 6; en op maandag 8 had de 'ingreep' op het nationaal partijsecretariaat plaatsgevonden. Toch werd ondertussen ook nog gepraat ... en zelfs 'gehuldigd'.

(waarin Van der Elst zeer verrassend – maar uitsluitend in die titel – de gewraakte benaming 'Vlaamse Democraten' hanteerde), s.d. maar zeker na 30 januari 1965 en hoogstwaarschijnlijk vóór 6 februari 1965). Het is niet geheel duidelijk aan wie het memo precies werd toegezonden; wel duidelijk is dat de voorzitter erg boos moet geweest zijn, want hij schreef nog 'De Linie' in plaats van 'De Nieuwe'.

¹⁰⁴ *De Standaard*, 8 februari 1965. Dat Van der Elst (zoals nadien soms werd beweerd) die uitspraak zou hebben gedaan onder invloed van Mechels VU-voorzitter Renard is weinig waarschijnlijk aangezien die toen in het buitenland was. Zie ADVN, AC164, D8947: Brief Oscar Renard aan Van der Elst, 11 februari 1965.

¹⁰⁵ ADVN, AC164, D8947: Nota Van der Elst, 8 februari 1965.

¹⁰⁶ *Het Laatste Nieuws*, 11 januari 1965, *De Standaard*, 11 januari 1965, *Gazet van Antwerpen*, 11 januari 1965. Daags nadien kreeg Van der Elst een boze brief van algemeen secretaris Jorissen, die hem om "*uitleg*" vroeg (onder meer) waarom hij als medebestuurder van de vzw Volksunie niet was gehoord over de geplande ingreep. De omzichtige jurist Van der Elst had zich dan ook alleen beroepen op "*een meerderheid*" in die raad van bestuur; ADVN, AC164, D8947: Brief Jorissen, 9 januari 1965.

De sinds ettelijke weken voorbereide 'huldiging' van Deconinck (op zondag 7 februari) was een verre uitloper van zijn succes bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1964; maar omdat ze net nu plaatsvond kreeg ze in de ogen van partijvoorzitter Van der Elst de allures van een *"eenzijdige manifestatie"*. Dat Van der Elst daar niet aanwezig was, wekte geen verwondering; wel werd (onder meer) het woord gevoerd door partijsecretaris Jorissen en twee andere leden van het VU-hoofdbestuur (Etienne Slosse en Walter Luyten) én door Roosens. Het gebeuren kreeg zelfs een (kort) verslagje in het partijblad van 13 februari.¹⁰⁷

Belangrijker evenwel was het informele gesprek dat Van der Elst op zaterdag 6 februari, samen met Rudi Van der Paal, Hugo Schiltz en Toon Van Overstraeten had met Roosens, Verrept en Bourgeois. Daar zou de naam Eduard Amter gevallen zijn als mogelijke, voor beide zijden aanvaardbare lijsttrekker voor de Senaat. Amter was tot eind 1963 algemeen secretaris van het Davidsfonds en formeel in 1964 nog steeds voorzitter van het VAK, en genoot in de brede Vlaamse beweging een groot moreel gezag. Hij werd al daags nadien (zondag 7 februari) aangesproken door 'twee heren' van de Volksunie, maar liet hun verstaan een kandidatuur slechts te zullen *"overwegen"* indien Volksunie en Vlaamse Demokraten het eens zouden worden, precies in de (ijdel gebleken) hoop die eensgezindheid aldus te *"forceren"*.¹⁰⁸

Op het ogenblik van dat gesprek hadden de Vlaamse Demokraten het 'waarborgenverslag' van het VU-bestuur nog niet ondertekend, en de VU al evenmin het 'voorstel van akkoord' van de Vlaamse Demokraten. Daarom was het veelbetekenend dat (volgens Verrept in zijn terugblik) Van der Elst toen expliciet zou gezegd hebben dat hij aan het 'waarborgenverslag' weinig belang hechtte, maar dat *"alleen de samenstelling van de lijsten telde"*.¹⁰⁹

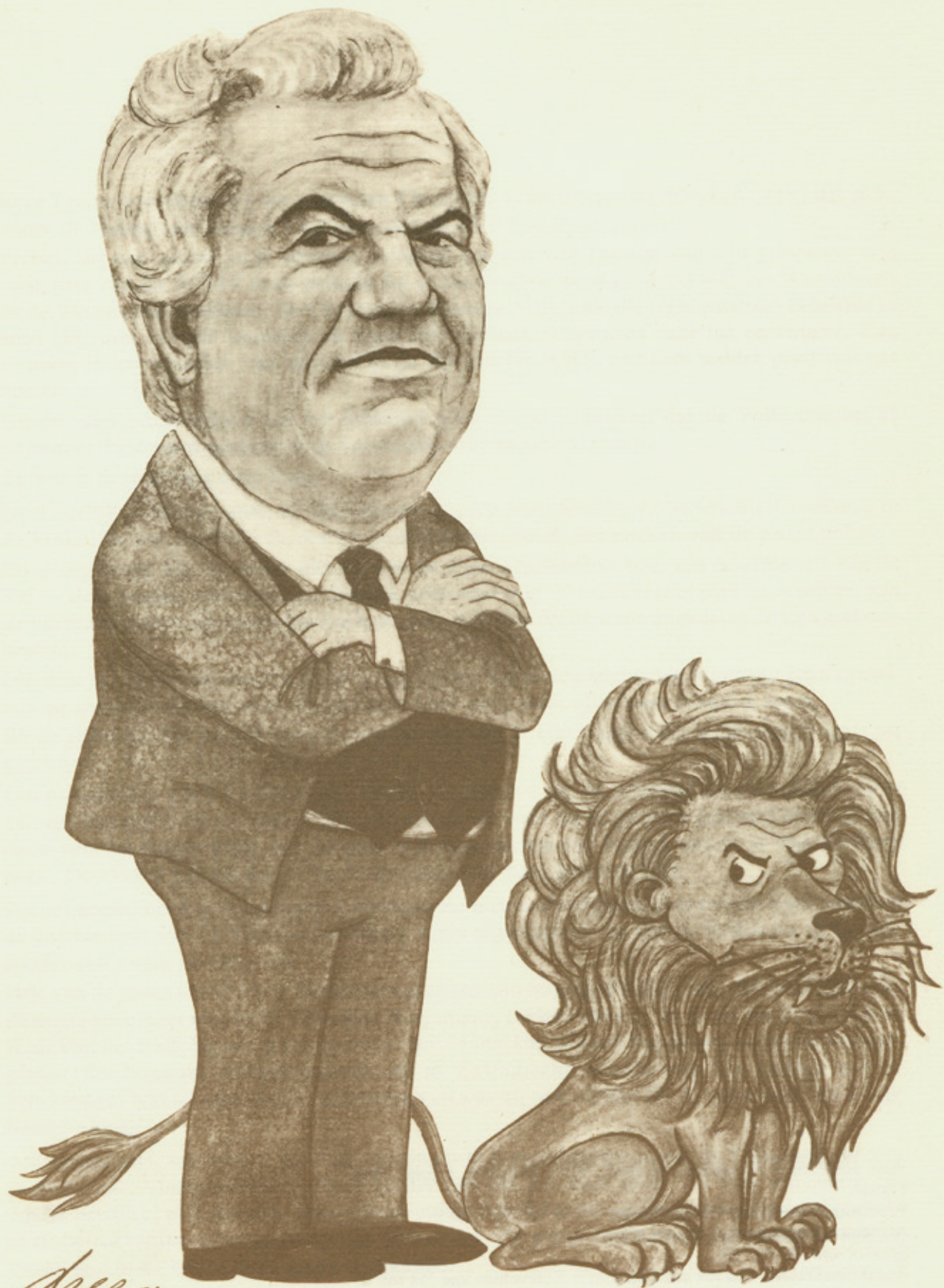
In de dagen tussen de 'ingreep' op het partijsecretariaat en de bijeenkomst van het hoofdbestuur op 13 februari kreeg de partijvoorzitter vanuit het omstreken arrondissement Brussel nog twee behoorlijk tegengestelde alarmerende berichten.

---

¹⁰⁷ Van der Elst over de *"eenzijdige manifestatie"*: zie ADVN, AC164, D8947: Memo 8 februari 1965. Een kort verslag verscheen in *De Volksunie*, 13 februari 1965. Onmiddellijk daarna (en dus nog voor het VU-hoofdbestuur van 13 februari) ging het gerucht dat ondervoorzitter Wouters bij de namen van de sprekers schamper had opgemerkt *"ziedaar het toekomstige partijbestuur"* (privé-archief H. Cuypers: Interview met Jan Olsen door Henk Cuypers, Oostende, najaar 1994).

¹⁰⁸ Aldus Eduard Amter later in *De Standaard* 23 februari 1965; zie ook: S. Verrept, *Een nieuwe horizon voor de Vlaamse strijd [...]*, p. 44. Volgens Van der Elst had Amter toegezegd op voorwaarde dat hij door beide zijden zou worden aanvaard, maar werd hij nadien door de VD *"bewerkt"* om de brief te schrijven waarin hij van om het even welke kandidatuur afzag. Zie: ADVN, AC164, D12584(2): F. Van der Elst, manuscript van fragment voor memoires.

¹⁰⁹ S. Verrept, *Een nieuwe horizon voor de Vlaamse strijd [...]*, p. 43; bevestigd in: interview van auteur met R. Bourgeois, Oosterzele, 19 maart 2019.

Arce '82

Bob Maes, Jaak Steegmans en Achiel Van Malderen, drie voormalige bestuursleden van de VU-Brussel (en van wie beide laatsten op voordracht van Van der Elst nog steeds deel uitmaakten van het hoofdbestuur), "*rekenden het zich tot plicht*" het hoofdbestuur "*in extremis*" in te lichten over "*de bijna tragisch te noemen toestand*" van de VU in het Brusselse. Hoofdschuldige was voor hen – niet verrassend – Deconinck. Hij werd andermaal als *Einzelgänger* afgeschilderd, aan wie de persconferentie van oktober 1964 zwaar werd aangerekend. Daarnaast stelden de briefschrijvers dat Roosens en Verrept alleen maar kiezers konden bekoren die anders toch al VU zouden gestemd hebben, en – vooral – dat "*heel wat ontstemming*" bestond tegen Verrept "*... wegens allerlei motieven ... die u wel bekend zijn*". Van daadwerkelijke steun aan "*het niet denkbeeldige gevaar*" van de saneringslijst hadden zij zich "*tot op heden*" onthouden, hoewel zij akkoord gingen "*met een groot gedeelte van de door Brauns naar voren gebrachte beschuldigingen*".¹¹⁰

Van zijn kant meldde arrondissementsvoorzitter Talloen vrij kort dat hij om "*gegronde redenen van diverse aard*" ontslag nam uit elke functie in de VU, en zelfs als lid. Hij bleef evenwel van mening dat "*meer dan ooit*" de bundeling van krachten vereist was.¹¹¹

Een andere brief – van potentieel doorslaggevend gewicht – kwam uit Leuven. Nadat Amter op 7 februari vertrouwelijk was benaderd door twee VU-kopstukken (van wie hij de namen niet noemde, evenmin als Van der Elst dat deed in zijn antwoord), achtte hij het nodig in te gaan tegen allerlei geruchten die daarna waren opgedoken in het Brusselse. "*Om alle verdere vertroebeling van de atmosfeer te vermijden*", deelde hij Van der Elst formeel en uitdrukkelijk mee dat hij in geen geval zou meedingen in de verkiezingen van mei 1965, "*op welke lijst ook*".¹¹²

< Algemeen secretaris Wim Jorissen wou de Volksunie zien groeien door ze te openen voor nieuwe mensen en ideeën. Tekening in: *Over zeven stichtende mannen*, 1985. [ADV, VBRC 2381]

110 Privé-archief H. Cuypers: Brief Bob Maes et al. aan Van der Elst, 11 februari 1965. Bob Maes was uit het HB opgestapt nadat (in oktober 1963) 'zijn' VMO niet langer erkend werd als officiële nevenorganisatie van de VU.

111 ADVN, AC164, D8947: Brief Jan Paul Talloen aan Van der Elst, 8 februari 1965.

112 ADVN, AC164, D8947: Brief E. Amter aan Van der Elst, 9 februari 1965 en antwoord Van der Elst, 10 februari 1965. De 'twee heren' waren vrijwel zeker Van der Paal en Schiltz, die beiden daags tevoren Van der Elst en Van Overstraeten vergezeld hadden bij het gesprek met 'RVB'. Volgens Verrept, (*Een nieuwe horizon voor de Vlaamse strijd* [...], p. 44) was Amter's weigering ingegeven door zijn solidariteit met de oude VAK-strijdmakers Roosens en Verrept. Volgens Grammens was Amter verantwoordigd over de wijze waarop Van der Elst hem probeerde te manipuleren (privé-archief H. Cuypers: Interview Mark Grammens met Henk Cuypers, Liedekerke, 25 oktober 1994). In elk geval dateerde Amter's duidelijke weigering van vóór het hoofdbestuur op 13 februari.

De bijeenkomst van het hoofdbestuur op 13 februari werd (zoals Van der Elst had gevraagd) druk bijgewoond en verliep niet rimpelloos. 'Nieuwkomer' Coppieters liet zich meteen gelden, en leidde de discussie van andere punten prompt af naar de kernvraag waarop deze bijeenkomst in elk geval ondubbelzinnige antwoorden moest geven: de frontvorming in Brabant. Partijvoorzitter Van der Elst was het daar mee eens en schetste hoe de situatie er nu uitzag. De atmosfeer was vertroebeld door een rondschrijven van Roosens, Verrept en Bourgeois meteen na het hoofdbestuur van 9 januari. De toen aangestelde contactcommissie was niet eens samengekomen tot hij zelf had ingegrepen. Van der Elst zei ook dat hij had gehoopt *"in extremis toch tot een akkoord te komen, wat spijtig genoeg niet het geval"* was, want *"het konkreet voorstel dat werd gedaan werd niet aanvaard"*.¹¹³

Die schets vertoonde wel lacunes. Voorzitter Van der Elst achtte het blijkbaar niet wenselijk de overduidelijke afwijzing door Amter mee te delen aan het hoofdbestuur, hoewel daardoor een sluitstuk wegviel voor een mogelijke overeenkomst. Hij vertelde de bestuursleden ook niet dat hij daags voordien door een vertrouweling van Van der Paal op de hoogte was gebracht van het feit dat op het nationaal secretariaat - in tegenstelling tot wat Van der Elst had beweerd en door de pers was overgenomen - *"onmogelijk"* lijsten van leden of abonnees konden verdwenen zijn, en dat de achterstand qua werkzaamheden veeleer te wijten was aan gebrek aan mankracht dan aan onwil van de ontslagen secretaris.¹¹⁴

Daarnaast klopte Van der Elsts chronologie niet helemaal met de werkelijkheid. Formeel was de eigenlijke 'commissie', gevormd door Schiltz, Deconinck en Anciaux inderdaad pas op 8 en 9 februari voor het eerst samengekomen met de Vlaamse Democraten. Maar voordien hadden al ettelijke informele gesprekken plaatsgevonden tussen wisselende gesprekspartners. Zo was er nog vóór het hoofdbestuur van 9 januari al op 6 en 8 januari een 'officieus' gesprek geweest van de Vlaamse Democraten met respectievelijk Schiltz en Van der Paal.¹¹⁵ Nadat het hoofdbestuur zijn voorwaardelijke goedkeuring had gegeven en Anciaux, Deconinck en Schiltz had belast met de concrete uitwerking, had Schiltz pas op 15 januari aan de Vlaamse Democraten een brief gestuurd waarin de 'waarborgen' vervat stonden die de Volksunie van hen verwachtte als voorwaarde voor een overeenkomst. Op die brief hadden dezen pas op 23 januari geantwoord, en zich bereid verklaard dat 'waarborgen-rapport' te onderschrijven. Daarbij wensten zij evenwel dat *"tegelijkertijd"* de Volksunie het 'voorstel van akkoord' zou ondertekenen dat zij op 4 januari aan Schiltz hadden gestuurd, maar dat door hem niet op het hoofdbestuur van 9 januari ter sprake was gebracht.

113 ADVN, AC164, D8933: HB-VU, 13 februari 1965.

114 ADVN, AC164, D8952: Brief Rudi Degryse aan Van der Elst, 12 februari 1965.

115 Letterenhuis, B/O/VV1: Brief Staf Verrept aan Jan Olsen, 7 januari 1965. Het is niet overdreven te stellen dat in de eerste tien à vijftien jaren in de Volksunie niets belangrijks gebeurde zonder de steun (of tenminste de 'gedoogsteun') van Van der Paal.

Schiltz erkende nu in het HB dan ook dat *“een ongelukkige tactische aanloop oorzaak van wantrouwen”* was. De commissieleden hadden niettemin *“goede hoop dit te overwinnen”*, maar de sfeer was andermaal vertroebeld *“door bepaalde initiatieven”* (waarmee hij vermoedelijk zinspeelde op de ‘saneringslijst’ van Brauns, zonder hem evenwel te noemen). Hij verwees evenmin naar de diverse informele gesprekken die in de voorbije maand en met name in het voorbije weekeind waren gevoerd. Eigenlijk had Van der Elst daarop al gealludeerd door te zinspelen op het ‘konkreet voorstel’ dat hij *“in extremis”* had voorgelegd, maar dat door de Vlaamse Democraten zou zijn afgewezen.

In feite kon het VU-hoofdbestuur pas nu kennis nemen van wat beide zijden naar voren hadden geschoven als mogelijke lijsten voor de verkiezingen. Inhoudelijke of organisatorische aspecten van een mogelijke samenwerking kwamen niet eens meer aan bod, zoals Van der Elst een week eerder al had aangegeven.

Van der Elst stelde voor dat – in overeenstemming met wat reeds in maart 1963 was beslist door het hoofdbestuur – Deconinck lijsttrekker zou zijn voor de Kamer, met Roosens op de tweede en Vic Anciaux op de derde plaats. Voor de Senaat zou als lijsttrekker *“een vooraanstaande Vlaamse personaliteit”* worden aangezocht, en kreeg Verrept de tweede plaats. Dat niemand illusies had over een tweede Senaatszetel hoefde niet eens gezegd. Dat Amter ondertussen in onmiskenbare bewoordingen had geweigerd op te komen voor *“om het even welke lijst”* werd door Van der Elst niet meegedeeld, terwijl Amter zelf zijn standpunt pas via *De Standaard* openbaar zou maken na de formele breuk op 20 februari.

Van hun kant waren de Vlaamse Democraten van oordeel dat het aan hen – en niet aan de VU-leiding – toekwam te bepalen wie zij als kandidaat aanwezen, en dat zij tegenover VU-eisen met betrekking tot integratie in de partij en partijdiscipline aanspraak maakten op twee mandaten. Zij waren bereid het ‘waarborgenverslag’ te ondertekenen op voorwaarde dat zij zelf, middels een tweede mandaat, de garantie kregen dat één parlamentslid van hun kant niet zou worden ‘opgeslorpt’ in een (naar ieders verwachting) sterk uitgebreide VU-fractie. Zij formuleerden daartoe twee mogelijke scenario’s. Het eerste voorzag dat in Brussel Vlaamse Democraten de pare plaatsen op de Kamerlijst zouden innemen, en de onpare op de Senaatslijst; in het tweede scenario zouden de kandidaten voor de Senaat in gemeenschappelijk overleg worden aangeduid, en zouden de Vlaamse Democraten op de Kamerlijst zowel de tweede als de derde plaats – een strijdplaats – krijgen. Wat het arrondissement Leuven betrof – waar een zetel uitgesloten werd geacht, tenzij door een bizarre speling van de provinciale apparentering – kreeg in het eerste scenario zowel voor Kamer als Senaat een VU-kandidaat de eerste plaats, terwijl in het tweede voor beide kamers een gemeenschappelijke kandidaat zou worden gezocht. De VU-leiding had in haar voorstel Leuven zelfs buiten beschouwing gelaten.¹¹⁶

---

¹¹⁶ ADVN, AC164, D8946: ‘Voorstel aan het hoofdbestuur van de Volksunie’, 13 februari 1965.

Nadat in het hoofdbestuur zowel Coppieters als Ballet hadden beklemtoond dat *“geen veto tegen een bepaalde persoon”* mocht gelden, erkende Schiltz dat de besprekingen waren gestrand *“op het vlak van konkrete personen”*. Tot dan waren geen namen genoemd, dus deed de onstuimige jonge belofte uit Roeselare dat maar: de plaats voor Verrept, oordeelde Babylon, was een prestigekwestie geworden.

In de daaropvolgende discussies werd Deconinck door verschillende bestuursleden bekritiseerd; ook voorzitter Van der Elst haalde fel uit en eiste dat naast de kwestie van de frontvorming ook *“de crisis in het arrondissement Brussel”* moest worden opgelost. Uiteindelijk werd besloten een motie te publiceren waarin onder meer het voorstel van het hoofdbestuur voor de lijstvorming in Brussel werd bekendgemaakt. De motie kreeg 44 stemmen pro, en 3 contra (van Daniel Deconinck, Lode De Smedt, Paul Martens) bij 3 onthoudingen (Leo Wouters, Guido De Moor, Karel Dillen).¹¹⁷

De motie werd nog dezelfde avond meegedeeld aan de Vlaamse Demokraten, die daarin niet slechts een afwijzing zagen van hun eigen voorstel (en a fortiori van hun eigen bedenkingen) maar zelfs een *“eenzijdige verbreking”* van de onderhandelingen. Zij hadden immers, ondanks de *“voortdurende tegenstand van het hoofdbestuur”* en de *“aanhoudende hetze van een groep extremisten die zich gedekt voelden door de VU-leiding”*, een voorstel gedaan om *“het vertrouwen te winnen van de brede massa der vlaamsgezinden”*, aldus de motie van de Vlaamse Demokraten daags nadien. Maar door dat voorstel *“zonder enig voorafgaand overleg”* te verwerpen, had *“het hoofdbestuur van de VU bewust de frontvorming tegen de voor Vlaanderen noodlottige grondwetsherziening afgewezen”*. De Vlaamse Demokraten zagen hierin *“de stijgende invloed van de uiterst rechtse elementen in de Volksunie”*.¹¹⁸ Zij tilden er ook zwaar aan dat hun tweevoudig voorstel aan de VU-leiding was overgemaakt onder een afspraak van wederzijdse geheimhouding, terwijl het VU-hoofdbestuur nu zijn voorstel meteen via de openbare omroep de wereld instuurde en er aldus het karakter aan gaf van *“te nemen of te laten”*.¹¹⁹

Onderhandelaar Schiltz was – begrijpelijkerwijze – door dit bruuske afspringen van de gesprekken bijzonder teleurgesteld. In een officiële brief aan de Vlaamse Demokraten keerde hij zich tegen de *“feitelijke onwaarheden en insinuaties”* in hun motie en herhaalde hij nogmaals het voorstel van de VU, inclusief toevoegingen ten bate van Verrept, die als eerste plaatsvervanger mocht opkomen en aan wie eventueel een baan bij de VU in het vooruitzicht werd gesteld. Maar hij voegde er een persoonlijk schrijven aan Roosens aan toe omdat hij zich *“werkelijk diep gekwetst”* voelde. De bitse reactie van de Vlaamse Demokraten was voor hem en vele anderen in de VU een *“pijnlijke ontgoo-*

——— 117 ADVN, AC164, D8933: Verslag HB-VU, 13 februari 1965. ADVN, AC164, D8946: Motie VU, 13 februari 1965.

118 ADVN, AC214, D16787: Motie VD, 14 februari 1965. *De Standaard*, 16 februari 1965, gaf zelfs de chronologie weer: de VU-mededeling werd door het persagentschap Belga doorgeseind om 22u49, het antwoord van de Vlaamse Demokraten om 22u51.

119 Interview van auteur met Roger Bourgeois, Oosterzele, 19 maart 2019.

cheling, erger nog dan de verwerping van het ultieme voorstel": zij had "alle goede wil die geduldig was opgebouwd vernield". Hij voorspelde nu "een steriele en misdadige broederstrijd, die elders in het Vlaamse land met niet-begrijpende ontmoediging" zou geobserveerd worden.¹²⁰

Kort nadien (na het decisieve VU-hoofdbestuur van 20 februari) liet Schiltz in *De Standaard* zijn versie van de gebeurtenissen optekenen. Daarin waren volgens hem de besprekingen niet afgesprongen nà, maar reeds vóór het hoofdbestuur van 13 februari, omdat de voorstellen van de Vlaamse Democraten voor de lijstsamenstelling geen rekening hielden "met de bekommernissen van de VU". Ondanks het negeren van die bekommernissen had het hoofdbestuur toch een "uiterste poging" willen doen door zijn voorstel voor de lijstsamenstelling openbaar te maken. Het ging er daarbij namelijk van uit dat "de redelijkheid en de politieke evenwichtigheid" van dat voorstel de gesprekspartners "tot een realistisch politiek inzicht" en dus tot aanvaarding van het voorstel zouden bewegen.¹²¹ Voor de 'bekommernissen' van de potentiële partners was in Schiltz' voorstelling van zaken blijkbaar geen plaats, noch voor het schenden van de geheimhouding.

Algemeen werd destijds en ook later aangenomen wat van VU-zijde systematisch als verklaring voor de mislukking van de frontvorming werd gegeven: dat die "bekommernissen" van de VU vooral draaiden rond het feit dat de kandidaat-kartelpartners gewoon alle verkiesbare plaatsen opeisten, aangezien Deconinck door het merendeel van de hoofdbestuursleden toen al eerder als Vlaams Demokraat dan als VU-er werd beschouwd.

Het is evenwel niet ondenkbaar dat nog een ander element meespeelde, dat door Schiltz niet werd te berde gebracht in het gesprek met *De Standaard* noch voordien in het hoofdbestuur. Toen Roosens had voorgesteld dat niet hij maar Verrept de tweede plaats op de Kamerlijst zou innemen, doorkruiste dat niet alleen de VU-wens - zoals die herhaaldelijk in het hoofdbestuur was uitgesproken - om zo mogelijk alleen Roosens aan boord te hijsen. Die positiewissel zou ook manifest zijn ingegaan tegen het - onuitgesproken maar daarom niet minder onwrikbare - veto van Van der Elst tegen Verrept. Voor die grondige persoonlijke aversie waren diverse redenen denkbaar, waarvan enkele weinig of niets met de actualiteit in Vlaanderen te maken hadden. In elk geval woog die aversie in deze cruciale periode zo zwaar door dat Anciaux, als een van de drie 'onderhandelaars', er al op 23 januari was op uitgestuurd om te proberen Bourgeois er in een gesprek onder vier ogen van te overtuigen dat een overeenkomst

—— 120 ADVN, AC979 – archief A. Roosens, D17625(1): Brieven Schiltz aan Vlaamse Democraten en aan Antoon Roosens persoonlijk, 16 februari 1965. Bevreemdend is dat Schiltz in zijn 'herhaling' van het VU-voorstel nu wel uitdrukkelijk de naam Amter noemde als 'gezamenlijke' kandidaat voor de Senaat. Dat lijkt er op te wijzen dat zelfs hij door Van der Elst niet was geïnformeerd over Amters categorieke weigering.

¹²¹ *De Standaard*, 24 februari 1965.

slechts mogelijk zou zijn indien de Vlaamse Demokraten “*Verrept lieten vallen*”.¹²² Allicht daarom had Schiltz zich in het hoofdbestuur beperkt tot het bekend maken van de plaats-aanspraken van de Vlaamse Demokraten zonder daar namen bij te noemen.

Toen het afspringen van de ‘besprekingen’ bekend raakte, waren bittere reacties niet van de lucht. Uit Gent schreef advocaat Frans Baert (gezagvolle stem in de brede Vlaamse beweging en later VU-senator) op 15 februari een erg boze brief aan het hoofdbestuur van de VU én aan de Vlaamse Demokraten: “*Is u ginds te Brussel echt collectief krankzinnig geworden?*” Het gooien met communiqués was ronduit “*kinderagie*”: ergerlijk kinderachtig. Baert hoopte dat men alsnog een vergelijk kon vinden, maar vooral niet zou doorgaan met “*de vuile was voor het tv-venster te hangen*”. En daags nadien, kort en krachtig: “*Stop alstublieft toch met àlle communiqués ... Vermoord elkander desnoods, maar doe het niet in het openbaar! Straks hoeft er over verkiesbare plaatsen niet meer gebakkeleid te worden, er zullen er geen meer zijn.*”¹²³

Baerts uitval was illustratief voor nogal wat reacties uit de niet-partijpolitieke Vlaamse beweging, waar de ontgoocheling groot was. Daarnaast reageerden tal van VU-afdelingen en -leden in telegrammen of brieven, doorgaans aan partijvoorzitter, hoofdbestuur of partijblad, of zelfs aan beide ‘kampen’ in wat nu een openlijk conflict was geworden. Een kwantitatief en kwalitatief objectieve weergave van alle reacties zou – indien al mogelijk – te ver leiden.¹²⁴ Samenvattend waren die reacties meestal (zeer) scherp voor Deconinck, maar doorgaans toch vooral bekommerd om het ‘herstel’ van de eendracht, en daarbij volledig of voorwaardelijk vertrouwend op de ‘wijsheid’ van de VU-partijleiding. Daarnaast waren er uiteraard ook aanmaningen om nu eindelijk komaf te maken met de ‘uiterst-linkse’ noyautering en Deconinck uit de partij te zetten. In veel commentaren overheerste ook, al dan niet met een verwijzing naar het vooroorlogse verleden, de verzuchting dat men toch beter de rangen sloot nu de ‘overwinning’ zo nabij leek. En uiteraard werd de ‘mandatenhonger’ van de Vlaamse

122 De diepe persoonlijke antipathie van Van der Elst voor Verrept was destijds in de VU geen geheim, hoewel doorgaans werd ontkend dat die iets zou te maken hebben met Verrepts ‘oorlogsverleden’. Men maakt echter geen procès d'intention wanneer men er enerzijds aan herinnert dat Verrept tijdens de Tweede Wereldoorlog erg actief was in de groep ‘Nederland Eén’ die zich verzette tegen de “onvoorwaardelijke collaboratiepolitiek van de VNV-leiding” (NEVB, p. 2164), en anderzijds dat Van der Elst zeer sterk onder invloed stond van de voormalige VNV-leider Elias. De VU-voorzitter vertoonde overigens ook de neiging om kritiek op een politiek standpunt meteen te zien als een persoonlijke aanval. Daarvan getuigt zijn obsessionele achterdocht tegen ‘putschisten’, waarvan zelfs medestichters van de VU het slachtoffer werden. Over het gesprek met Anciaux (één van de officieuze gesprekken buiten de ‘officiële’ besprekingen): interview van auteur met Roger Bourgeois, Oosterzele, 19 maart 2019.

123 ADVN, AC164, D8947: Brieven Frans Baert aan HB-VU, 15 februari 1965; en ADVN, AC164, D8987: 16 februari 1965.

124 Ook de brieven en telegrammen die in het archief van Van der Elst bewaard bleven en/of die aan de redactie van het partijblad werden gericht, vormen allicht slechts een deel van de stroom aan reacties. Zie vooral: ADVN, AC164, D8947.

Demokraten, zoals die nu steevast in VU-kringen werd gehegeld, ongunstig vergeleken met de houding van Coppieters, die zich nauwelijks enkele weken eerder *"in het gelid van de partij"* had geschaard, en dat – althans naar eigen zeggen – zonder eisen te stellen.¹²⁵

Oordelend op grond van het anno 2021 beschikbare materiaal komt het wel uiterst bevreemdend voor dat blijkbaar in de week tussen twee vergaderingen van het VU-hoofdbestuur (op 13 en 20 februari) geen formele noch informele pogingen werden ondernomen om alsnog de brokken te lijmen. Veeleer integendeel: beide zijden namen hun toevlucht tot een duel van communiqués en vergaderingen voor de eigen achterban.

Reeds op zondag 14 gaf 'een meerderheid van het VU-arrondissementsbestuur' van Brussel, in spoedvergadering samengekomen om zich te beraden over de *"nieuwe chaos"*, een persmededeling uit waarin werd betreurd dat het VU-hoofdbestuur aan het arrondissement kandidaten opdrong, wat een *"niet statutaire en onaanvaardbare handelwijze"* werd genoemd. Daarom distantieerde men zich van het hoofdbestuur en werd besloten verder samen te werken met de Vlaamse Democraten.¹²⁶

Die 'meerderheid' was echter relatief. Uit een arrondissementsbestuur van zeven leden had voorzitter Talloen reeds ontslag genomen, en van Anciaux en Vanthourhout mag – bij gebrek aan verslag van de vergadering – worden aangenomen dat zij zouden tegengestemd hebben indien ze al aanwezig waren geweest. De kloof tussen formele en reëel bestaande machtsverhoudingen zou overduidelijk aan het licht komen toen op 17 februari de Brusselse VU-arrondissementsraad bijeenkwam, samengeroepen door provinciaal voorzitter Anciaux. Op die 'informatievergadering' lichtten voorzitter Van

---

¹²⁵ M. Coppieters in *De Volksunie*, 16 januari 1965. De tegenstelling tussen de veeleisende Vlaamse Democraten en een Coppieters die geen eisen stelde, werd toen door de VU krachtig in de verf gezet, maar beantwoordde niet bepaald aan de realiteit. Coppieters had in oktober 1964 in de Gentse gemeente Sint-Amandsberg met een 'verkapte' VU-lijst een behoorlijk succes geboekt, maar werd door Wouters geweerd als kandidaat-verruimer in het arrondissement Gent; hij opteerde dan maar *"met sterke innerlijke weerzin"* voor het Waasland (zijn geboortestreek) waar hij echter ook op weerstand stootte. Van der Elst moest toen heel zijn gezag als partijvoorzitter inzetten om Coppieters als lijsttrekker te doen aanvaarden. Maar in een brief aan Jef Maton (toen in Zwitserland) kloeg Coppieters – op 19 januari, dus nadat hij in het VU-partijblad had aangekondigd dat hij zich *"zonder pretentie en zonder eisen"* ten dienste van de VU stelde – dat hij zelfs als parlementair een inkomensverlies van 150 000 tot 200 000 BF per jaar zou lijden, en dat niet kon verantwoorden tegenover vrouw en kinderen. Op 4 februari schreef hij dat het probleem zou opgelost geraken. Maar zodra hij dan wel verkozen was richtte hij zich tot de partijvoorzitter met het verzoek om voor de duur van de legislatuur vrijgesteld te worden van de traditionele 'afdracht' aan de partij, met hetzelfde argument dat hij nu in feite per maand veel minder verdiende dan voorheen (als onderdirecteur van een Gentse hogeschool, in combinatie met bijverdiensten, onder meer voor een grote uitgeverij). ADVN, AC1 – archief J. Maton, D250: Brief M. Coppieters aan J. Maton, 19 januari 1965 en ADVN, AC164, D 8987: Brief M. Coppieters aan Van der Elst, 20 juli 1965.

¹²⁶ Privé-archief H. Cuypers: Motie VU-arrondissementsbestuur Brussel, 14 februari 1965.

der Elst en partijsecretaris Jorissen de toestand toe, en werd – met 34 stemmen voor en 1 tegen bij 4 onthoudingen – het vertrouwen in het hoofdbestuur uitgesproken.¹²⁷ Van zijn kant poogde het arrondissementsbestuur op 19 februari “*een laatste verzoeningsvoorstel te formuleren*”.

Dat voorstel vormde alvast één element in de uitvoerige brief die Deconinck uitdeelde aan de leden van het VU-hoofdbestuur dat op 20 februari opnieuw bijeenkwam. Hij schoof daarin enkele overwegingen naar voren die “*hopelijk*” nog tot een goede afloop konden bijdragen. Hij wees er op dat het openbaar maken van het voorstel-Van der Elst op 13 februari zowel de Vlaamse Demokraten als het VU-hoofdbestuur in een erg moeilijke positie had gemaneuvreerd, aangezien het nu “*zeer zwaar*” zou vallen daarop terug te komen, terwijl met geen enkel voorstel van de andere zijde was rekening gehouden. Het tweede voorstel van de Vlaamse Demokraten voorzag immers dat zij afzagen van de eerste plaats op de Senaatslijst maar dan ‘in ruil’ op de lijst voor de Kamer de tweede plaats zouden krijgen én de derde, die evident een strijdplaats was. Zij zouden zelfs aanvaardden dat als lijsttrekker voor de Senaat, in plaats van een gemeenschappelijk aangezochte kandidaat, een VU-figuur zou optreden die ook voor hen “*in de geest der coalitie*” aanvaardbaar was ... bijvoorbeeld algemeen secretaris Jorissen. Door echter – in strijd met de statutaire prerogatieven van het arrondissement – Anciaux ‘te nemen of te laten’ de derde plaats op de Kamerlijst te geven, had de partijleiding die mogelijke oplossing uitgesloten.

Deconinck stelde ook uitdrukkelijk dat Roosens niet bereid was “*als enige verkiesbare kandidaat uit zijn groep naar voor te treden*” op wat dan toch slechts “*een verruimde Volksunielijst*” zou zijn. In dat geval was van een ‘coalitie’ geen sprake meer, wat de achterban en sympathisanten van de Vlaamse Demokraten niet zouden appreciëren. Zo werden de kansen op een forse electorale doorbraak verkeken.

Deconinck ging ook in op de draagwijdte van wat de arrondissementsraad van 17 februari had besloten. Los van formele bezwaren was de motie van vertrouwen in de partijleiding in zo vage bewoordingen gesteld dat niemand er eigenlijk kon tegenstemmen; ook hij had de motie goedgekeurd, want precies vanwege haar vage formulering “*sprak ze het eenheidsverlangen niet tegen*”.¹²⁸ Indien Deconincks brief al een ultieme poging was om binnen het hoofdbestuur nog te redden wat te redden viel, draaide de vergadering in feite uit op het tegendeel: de definitieve breuk.

De vergadering stond natuurlijk geheel in het teken van de problemen rond de frontvorming én de situatie in het arrondissement Brussel, met daarin vooral de positie van Deconinck. Schiltz sprak op dat ogenblik nog verzoenende taal. Hij bleef bekommerd

— 127 ADVN, AC164, D8947: Motie arrondissementsraad Brussel, 17 februari 1965.

128 ADVN, AC164, D8946(4): Nota Daniel Deconinck voor VU-hoofdbestuursleden, 19 februari 1965.

om de frontvorming, achtte het voorstel van het hoofdbestuur "eervol en eerlijk", en ging er van uit dat de andere zijde "nog even wilden praten"; maar hij erkende ook dat hij "tot nog toe geen enkel kontakt" had gehad.

Na bitse kritiek van Van der Elst op Deconinck stelden onder meer Guido De Roo uit Gent en Achiël Van Malderen uit Brussel uitdrukkelijk dat Deconinck moest worden beschouwd als een van de Vlaamse Democraten, en eiste Leo Van de Weghe, provinciaal VU-voorzitter van West-Vlaanderen, formeel zijn uitsluiting uit de partij, zoals maanden voordien al was geëist door Brauns en zijn aanhangers. Na enige discussie vroeg Van der Elst dat Deconinck en Lode De Smedt de vergadering zouden verlaten. Het hoofdbestuur stemde daarmee in en weigerde in te gaan op Deconincks verzoek één van de Vlaamse Democraten uit te nodigen om hun standpunt uiteen te zetten.

Dillen en Van Overstraeten meenden dat de partij niet mocht toegeven aan de "chantage" van de Vlaamse Democraten. Wouters herhaalde nog eens onomwonden "het gevaar van een nationalistische scheurlijst wanneer Democraten op de VU-lijsten" zouden opduiken, en vroeg eveneens de uitsluiting van Deconinck. Interventies van Jorissen en Schiltz om de discussie te dedramatiseren, baatten niet. Verschillende leden zagen nu liever "zetelverlies" dan toegevingen. En Anciaux voerde aan dat in het Brusselse geen gezonde toestand kon worden bereikt indien nu "een knieval" werd gedaan.

Rond 'het probleem Deconinck' werd vervolgens vooral tactisch gediscussieerd. Een formele uitsluiting zou hem voordeel opleveren bij de publieke opinie; het zou daarom beter zijn, aldus onder meer Schiltz, Anciaux, Van Malderen en Steegmans, "dermate te manoevreren dat hij zelf zou overlopen". Uiteindelijk werd over twee opeenvolgende besluiten gestemd. Voor uitsluiting van Deconinck stemden 18 leden, 16 stemden tegen en er waren 5 onthoudingen. Aangezien de statutair vereiste twee derden niet werden bereikt was uitsluiting verworpen. Maar om hem te schorsen uit alle partijfuncties en te verbieden nog namens de VU verklaringen af te leggen waren er 27 stemmen voor, 4 tegen en 6 onthoudingen. In de persmededeling die na afloop werd bekend gemaakt, betreunde het hoofdbestuur dat "zijn ultieme poging om tot ... frontvorming te komen op onbegrijpelijke wijze werd afgewezen". Ook de schorsing van Deconinck werd meegedeeld. En het hoofdbestuur kondigde aan dat het Brusselse arrondissementsbestuur zou worden "gereorganiseerd" rekening houdend met het feit dat "sommige leden hiervan zich openlijk buiten de partij hebben gesteld".¹²⁹

De breuk was nu onmiskenbaar een feit. Deconinck was geschorst, en op Paul Martens en Lode De Smedt na (die beiden ontslag namen) kozen in het hoofdbestuur alle andere leden die tot dan toe de frontvorming hadden verdedigd nu snel en duidelijk voor de partijlijn. De "broederstrijd" onder flaminganten kreeg uiteraard in de media veel

---

¹²⁹ ADVN, AC164, D8947: Motie HB-VU, 20 februari 1965.

aandacht, die soms gepaard ging met onmiskenbaar leedvermaak.¹³⁰ De frontvorming was gesneuveld tussen twee fronten; die verhardden zich nu.

6. STRIJDTONEEL BRUSSEL

Daags na de vergadering van het VU-hoofdbestuur stuurden de Vlaamse Democraten een motie de wereld in waarin zij beklemtoonden dat de onderhandelingen over de frontvorming "*niét omwille van personen*" waren afgesprongen, "*doch wegens fundamentele tegenstellingen betreffende de toekomst van de Vlaamse Beweging*", en dat de leiding van de Volksunie "*het eng partijbelang*" had verkozen boven de vorming van "*een werkelijk breed Vlaams front, open voor alle Vlaamsgezinden van elke opinie*". Zij verklaarden zich "*vastbesloten het verkiezingsbondgenootschap te handhaven met de democratische krachten uit de Volksunie*" en verwezen daarvoor ook naar de dynamiek van de marsen op Brussel en de betoging te Antwerpen. Tegelijk riepen zij samen met het Brusselse VU-arrondissementsbestuur alle kantonnale verantwoordelijken op voor een eerste werkvergadering met het oog op de komende kiesstrijd.¹³¹

Van zijn kant besloot het Brusselse VU-arrondissementsbestuur (dat op post bleef tot het op 25 februari werd weggestemd) dat het voortaan onder de naam 'Demokratische Volksunie' het Vlaams Front zou verderzetten. Het verzettede zich tegen de "*voogdij*" vanuit het hoofdbestuur en "*ontmaskerde de saneringschantage van de rechtse oppositie ... waarvoor de meerderheid van het hoofdbestuur gezwicht*" was.¹³²

Meteen organiseerden beide zijden een nauw verholde 'troepenschouw'. Provinciaal VU-voorzitter Anciaux riep – in opdracht van het hoofdbestuur, zoals hij uitdrukkelijk schreef – voor donderdag 25 februari een Brusselse arrondissementsraad samen om een nieuw arrondissementsbestuur te verkiezen. Daartegenover nodigden Deconinck en het (nog) arrondissementsbestuur "*de afdelingen, afgevaardigden en bestuursleden die het Vlaams Front trouw blijven*" uit om niét naar die vergadering te gaan maar naar een eigen bijeenkomst op dezelfde avond in Laken, in wat het secretariaat zou worden van dat Vlaams Front.¹³³ Daarnaast schreven Deconinck, Bourgeois, Roosens en Verrept in een gemeenschappelijk rondschriften, zoals dat vanaf dan gebruikelijk zou worden, dat al het mogelijke was gedaan om een "*breed Vlaams Front*" tot stand te brengen. Zij keerden zich ook tegen het verwijt van 'mandatenhonger': "*nu Deconinck zijn mandaat in de weegschaal werpt, zal geen zinnig mens ons nog kunnen verwijten dat het ons om mandaten te doen is*".¹³⁴

130 Zie bv. *De Standaard*, 16 februari en 27-28 februari 1965.

131 Privé-archief H. Cuypers: Motie Vlaamse Democraten, 21 februari 1965.

132 Privé-archief H. Cuypers: Motie arrondissementsbestuur VU-Brussel, 23 februari 1965.

133 Privé-archief H. Cuypers: Omzendbrief Anciaux, 22 februari 1965; privé-archief H. Cuypers: Omzendbrief Deconinck (mét zijn brief aan het HB-VU van 13 februari en aanval op Anciaux), 23 februari 1965.

134 ADVN, AC214, D16787(1): Omzendbrief 'Vlaams Front', 3 maart 1965.

^ De 'ge-exclustreerde' jezuïet Marcel Brauns dreigde met een rechtse scheurlijst indien 'progressisten' werden opgenomen op VU-lijsten.
[ADV N, VFA 4609]

Twee dagen na die 'concurrerende' arrondissementenvergaderingen titelde *De Standaard*: "Aktiegroep Brauns: opdracht volbracht", boven een persbericht van de "Aktiegroep Pater Brauns voor de sanering van de Volksunie-Brabant". Die beschouwde "de gevoerde saneringsaktie, die alleen tot doel had de partij van een gevaarlijke noyautering en politieke ondergang te redden, als geslaagd", en logenstrafte alle verdere berichten over een scheurlijst. De 'aktiegroep' riep ook op om "eendrachtig met de Volksunie samen te werken", maar ... die paragraaf haalde de krant niet.¹³⁵ In de eerste april dagen zou de 'Brauns-groep' ook zijn peterslijsten en nuttige adressen overhandigen aan het inmiddels nieuw verkozen arrondissementenbestuur, nu met Van Malderen als voorzitter en Vanthourhout opnieuw als secretaris.¹³⁶

De dreiging van een rechtse scheurlijst mocht dan al zijn afgewend, de druk van de uitgesproken rechtse krachten in de VU was daarmee zeker niet verminderd. Jaren later zouden zowel Wouters als Dillen onomwonden erkennen dat zij, zoals *De Nieuwe* overigens al in 1965 had geschreven, Brauns en zijn 'saneringsoffensief' behendig hadden gebruikt om de tactische en principiële meningsverschillen in het VU-bestuur in hun voordeel te beslechten.¹³⁷ Ook na mei 1965 bleef Brauns in die nauwelijks verholde ideologische machtsstrijd in de VU met volle overgave de hem toebedachte rol spelen. Hijzelf was overigens hoegenaamd niet van mening dat zijn 'missie' was beëindigd, en dreef in januari 1966 de macabere ironie zo ver een 'Vlaams-Nationale Vleugel binnen de Volksunie' - kortweg VNV - op gang te trekken.¹³⁸

Met het opdoeken van de 'saneringslijst' en de verwijdering van Deconinck uit de Volksunie waren de problemen in het arrondissement Brussel trouwens nog niet van de baan. Voor de 'oude' Volksunie was het daar nu alle hens aan dek. Voor Kamer en Senaat moesten lijsttrekkers worden gevonden die voldoende electoraal gewicht in de schaal konden werpen; dat Amter daarvoor niet ter beschikking stond was via diens brief in *De Standaard* van 23 februari nu voor iedereen duidelijk.

135 *De Standaard*, 27 februari 1965. Niet verrassend: de krant citeerde het communiqué uitvoerig, maar zonder de 'oproep tot samenwerking' met de VU.

136 Privé-archief H. Cuypers: Brief Arseen Ryckaert, "algemeen secretaris" van het Braunsfonds, aan Achiel Van Malderen, s.d. maar na 1 april 1965.

137 Zie hierover: N. Moyaert, *De voorgeschiedenis van het Vlaams Blok in de Volksunie*, KU Leuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1986, p. 40. Brauns zelf wees later (in *Dietsland-Europa*, jg. 23, 1978, nr. 10 (Braunsnummer), p. 7) op de "vrij lelijke rol" van Toon Van Overstraeten.

138 In 1966 ging haast geen hoofdbestuur voorbij zonder dat 'het geval' Brauns ter sprake kwam. Met name n.a.v. de oprichting van een 'Vlaams-Nationale Vleugel' (VNV...) waarin notoire Deconinck-tegenstanders als Vanthourhout opdoken, kon het VU-hoofdbestuur niet anders dan reageren; het bleef evenwel bij een louter formele verdeling. Niet zonder reden pleitte Anciaux (in 1965 lijsttrekker voor de Kamer) ervoor "geen oude koeien uit de gracht te halen". Zie onder meer ADVN, AC164, D8933: Verslagen HB-VU 8 januari, 12 februari, 11 juni, 10 september, 12 november, en 10 december 1966. Maar hoe vaak of hoe streng de partijleiding ook tegen hem waarschuwde, toch traden naast Brauns ook later nog VU-kopstukken op, die daarvoor niet tot de orde werden geroepen.

Bovendien zorgde de Brusselse situatie ook elders voor beroering. Na een “*zeer teleurstellende*” vergadering van de Antwerpse arrondissementsraad op dinsdag 9 maart voelde Schiltz zich zelfs genoodzaakt om (op 11 maart) een handgeschreven brief te sturen naar Van der Elst. Kennelijk was er toen al op aangedrongen dat de partijvoorzitter zelf in Brussel de handschoen zou opnemen. Daarmee werd van hem een “*niet zo klein offer*” gevraagd, hoewel dat toch “*hoofdzakelijk van psychologische aard*” was. Schiltz begreep dat, maar vond de uitdaging in Brussel “*én voor de Vlaamse Beweging én voor de VU*” van zo groot belang “*dat de keuze zich werkelijk opdrong*”.¹³⁹ De kwestie had uiteraard een delicaat aspect. Er was vroeger al geopperd dat Van der Elst, sinds 1958 kamerlid voor Antwerpen, wel terug naar Brussel kon, nu Deconinck in 1961 had bewezen dat daar een zetel kon gehaald worden. Destijds had het hoofdbestuur beslist dat de toen zetelende parlementsleden hun plaats in 1965 zouden behouden. Maar nu in Brussel zoveel op het spel stond, lagen de kaarten anders, oordeelde Schiltz. Doch ... wat vond Van der Elst?

---

¹³⁹ ADVN, AC164, D8947: Brief Schiltz aan Van der Elst, 11 maart 1965.